

Nemzeti Társalkodó

KOLOZSVÁRT

46-ik szám.

PENTEKEN,

Nov. 15-én

1

8

4

4

Tartalom Mutatvány: a' méregkeverők. A' pártok Angliában. (folyt.) Veszedelem. Vadaink.

MUTATVÁNY.

Sue nem sokára megjelenendő **Atar-Gull** című tengeri regényéből.

Második közlés.

A' méregkeverők. *)

Éj volt — csak az alkonyi szél lengette pálmalevelek suhogása, az anole **) éles sivi-tása, 's a' vadgalamb panaszos éneke hangzék.

Atar-Gull nagy nehezen felhatola alap-szikláira ama vulkányszerű hegynek, melly Jamaica éjszaknyugoti oldalán emelkedik.

Majd vörös granitszirtekről lecsüngő rep-

*) Csak 1822ben is valamennyi francia és angol Antillákon fennállta még a' méregkeverők felekezete, megszökött négeremből alakult titkos ítélőszék; melly bizonyos időben, hozzájárulhatlan, 's csak a' sziget rabjai előtt ösmert helyeken tartá gyűléseit, hol a' néger felhozá panaszát, elősorolá boszuja indokait, 's miután a' szükséges esküt letevé, megkapta a' mérget mennyire szüksége vala, áldozatai kivégzésére.

Az utolsó méregkeverők Guadeloupe-ban végeztettek ki 1823-ban. Ez alább olvasandó részletek — hármii borzasztók is — nagy részben szóbeli pör, — valló — 's vádirati kivonatok, mellyek Martinique szigetén a' Saint-pierrei levéltárban találhatók.

**) Gyíknem.

kényekhez fogódzott, mald vasszeges hotjasegélyével, mit ügyesen kezele, szikláról sziklára szökelt, 's ti borzadtatok volna látva őt e' fenekellen tátványok fölött.

Most kifaradtan egy meredeken siklott le, 's midőn támaszpontot keresnè, egy vörös és kék virágú cactust vélt megpillantani, — sebesen utána kap... de borzadva lökte tova a' hideg, nyálkás tetemet... nagy kigyó vala az mellynek szinei a' hold fényben játszódtak.

Atar-Gull suhadt 's hengergett a' köveken, mig végre sűrű fügebozóhoz ért, mellyhez megcsipeszkedvén, tiz lábnyira maga alatt ösvényt pillanta meg, mellyben — lezuhanta után — megösméré az útát, a' hegycsúcsra vezetőt. Iszonyu erőfeszítések után, seb 's vértől boritva, éré el azt.

A' hegyet itt pálma, áloe és pizang földé, miket még soha fejsze nem hasgata; a' növényélet olly buján, olly dúsan tenyésző vala, 's annyi ezer fonadékokra kuszált, hogy a' néger csak éles kése segélyével törhete utat magának.

'S a' mint távulról bizonyos vereslő, a' sűrűn átcsíllamló fényt pillanta meg, sajátságosan elmosolyodék, — megállá, 's kését övébe hallgatózék.

Mitsem leheté hallani, csak 'az anole sivi-tását, 's a' vadgalamb busongó énekét...

Atar-Gull most némi ijárt úton haladt, mellyen hosszasan menve, mindig figyelemmel hallgatózék.

Majd valami sajtyszerű, ünnepies, de gyöngé 's távolból hangzó ének üt meg füleit... kettőzé lépteit.

Az ének kivehetőbb lön.... Atar-Gull gyorsan siette előre. Az ének egyszerre elnémula; percnyi csend lön... Most fájdalmas sikoltás, gyermekriváshoz hasonló hangozék, iszonyu éles előbb, majd görcsösen fuldokló, végre elhaló.

És a' sajtyszerű ünnepélyes ének mindig hangosabb lön, 's Atar-Gull mindig a' vörös-lő csillám felé tartott, melly a' rengeteg egy részét biborra festé, míg a' lángvilágította háttérben az erdő óriás fái sötét alakokként tűntek fel.

Egy roppant térközepen a' vadonban számtalan néger vala egybegyülve, kik mindnyájau földre hajoltan, keresztbe vetett karokkal élénken szögezék szemeikét három négerre, kik egy égő parázs fölé helyezett rézüst körül álltak.

Közel hosszú póznára, egy még vértől csepegő friss fő vala feltűzve.

Ez a' Cham, azon néger fia feje vala, kit a' gyarmatos kegyeiben Atar-Gull váltta föl, mióta az, gyermeke eltunte fölötti fájdalmában kötelességeit hanyagolni kezdé.

A' test többi része az üstben főtt.

Mert hogy a' kuruzslás egész legyen, két fehér gyöngytyukon, öt him kigyó fön, három zöld palmaeveten, egy fekete vadgalambon 's számtalan mérges növényeken kívül egy öt, de csak is éppen öt éves gyermektestre vala még szükség....

'S így lopaték el a' szerencsétlen kis fiu, midőn az egy estve a' Salé-tó pusztá partjain kék papagájokat kergetve eltévedett.

A' három néger végezvén teendőit, levé tüzről az üstöt. Magok szikladarabokra ülének.

Atar-Gull előlépett....

„Mit kívánsz fiam?“ kérdé a' hármak egyike, kinek homlokát fehér, kondor haj fődé.

„Halált, 's vést a' Nelson-öböl ültetvényesére, vést barmaira, vést vetéseire, vést épületeire.“

„De, mondják: ültetvényes Wil emberileg bánik négereivel.... gondold meg fiam: a'

méregkeverők igazságosak tartoznak lenni boszujokban....

Atar-Gull, mintegy előre várva a' feleletet, melly a' durva ember-természetnek igazság-hozí ama szilárd ragaszkodásából foly, melly, le a' keresztyénektől a' Carbonarokig eleitől fogva jellemzé a' gyöngéknek az erőszak elleni minden rémszövetségeit, — így szóla:

Én nem is kívánom halálát birtokosának: az ur jó ember, kunyhóink tiszták 's egészségesek, kerteink gyümölcse sajátunk, 's asszonyainktól soha sem választják el tizenkét év előtt gyermekeiket. Tőkehalat, 's maniocat is bősséggel kapunk, 's vasárnapokon valódi öröm minket a' tengerparton futkosni, 's szökdelni látni, vagy a' vízmélyére lebukni, fölhozandók a' belélőköt aranydarabokat, mikkel aztán a' legügyesebb úszót ajándékozza meg urunk; a' hajdu korbácsával pedig — folytató szokott mosolyával — „gyermekeink játszanak a' partokon, tekenős békákat forgatva fel vele.... 's most közelebről is húszan nem fogadták el közölünk szabadonbocsáttatásukat, csak hogy e' jó urnál maradhassanak.“

„Mit akarsz tehát mégis?“ viszonzá türelmetlenül az agg néger.

„Mindjárt megérted, jó atyám: Wil gyarmatos elgazdagodott, 's mint mondják: nem sokára visszakészül Európába, birtoka e' szerint majd valami rosz lelkű fehér kezére kerülhetne, ki új sujokkal fogná felcserélni a' bakóostort: a' Nelson-öböl rabjai azon kéréssel küldenek tehát hozzád: pusztitnád le jó urunk vetéseit, barmait, hogy így tönkre juttva ne hagyhassa ide e' sziget, 's mi tovább is birhassuk drága jó urunkat.“

Ez előadás logikai következetes volt. Atar-Gull ügyesen szerepelt, mert a' fehérek e' legelkeserültebb ellenei közt is találkozhaték még mindig kém vagy áruló; de ekkép híván föl ura ellen a' méregkeverők sujtoló vészhozó hatalmát, mindig maradhata fenn urával szembe védelmi ürügye, vad önző ragaszkodásával mentegetvén magát, melly—való—annál nagyobbak tünheték fel, mentől szokatlanabb vala a' nyilvánítási modor; ezért nem szóla atyja meggyilkoltatásáról is mitsem, mert akkor könnyen személyes boszút tekinthetnek benne.

Az agg néger erre sajtyszerűleg kiálta fel, mit két társa áhitattal utánza.

„Mivel, jó fehérenél 's jó urnál misemrit-

kább, 's mivel testvéreink Wil gyarmatos el- távozta által könnyen kegyetlen kezekre jut- hatnának, megegyezünk: vést bocsátni bar- maira és termő mezeire, ezáltal gátolandók meg őt a' gyarmat elhagyásában, — igen, a' jók olly ritkák, hogy minden áron meg kell tartanunk őt.“

Erre letérdeltetvén Atar-Gullt, így szó- la hozzá:

„Esküszöl-e a' holdra, melly fölöttünk vi- lágit, anyád emléire 's atyád szemekre, hogy hallgatni fogsz mindazokról miknek tanuja valál?“

„Esküszöm.....“

„Tudod-e, hogy legkisebb árulásért a' szirtek fiainak kése alatt vérendel el?“

„Tudom....“

„Ígéred-e, hogy társaidd gyűlöletének vak eszköze leendsz, és ha meg kell lenni, a' go- nosz 's kegyetlen ültetvényesek megbünteté- sére, még nőd 's gyermekeid is föláldozod?“

„Ígérem....“

„Menj tehát — kívánatod teljesíteni fog.“

Most a' más két néger egyike, ki az agg mellett áll, csomó mérges növényt hozza elő, miknek hatása épp olly sebes, milly bizonyos vala, 's az üstbe mártva azokat, átadá Atar- Gullnak, megmagyarázván előbb tulajdonsá- gaikat.

Ezután egy vesszőt mártta az üstbe, mely- lyel megilletvén Atar-Gull szemeit, homlokát és mellét, így szóla:

„E' varázs által mérgeged hatása bizonyos isten veled, légy erős és igazságos.... mi segitendünk, 's jó urad tönkre fog jutni.“

„Légy erős és igazságos....“ zengé utá- na a' négerkar.

A' hamvadó üszkök csak kétes halvány fényt hintének még; 's a' négerék tova osz- lának, 17. nap mulva új találkozást adva egy- másnak. Atar-Gull ura lakához indult vissza.

„Végre közelg tehát a' boszu órája“ — or- ditá sakálként a' néger — „előbb gazdaságo- dat semmisitem meg, hogy itt maradni kény- telenítéssel, itt, 's én cseppenként láthassam hullni könyeidet, láthassam nyomorulttá léte- det, láthassam elhalni rabjaid, elhullni barmaid, 's romokba hamvadni épületeid, míg nem a' végpontra jutsz, hol inséged közepett, nem marad senkid, csak én, én egyedül, hű, en- gedelmes szolgád, és akkor.....“ Atar-Gull pokoli örömmel kaczaga fel.

A' nap már ragyogó sugárait hinté szét, midőn a' néger ura lakához ért.

Tompa Imre.

A' pártok Angliában.

(Folytatás.)

A' földolgot illetőleg Angliában csak két párt van, a' whigek, és toryk, a' nép- és aristocrata-párt, vagy a' haladás és status quo emberei.

Kétféleség természeti lényegéhez tartozik minden pártosságnak; mert nem képzelhető, hogy három vagy több egyiránt erős párt egy statusban egymásmellett hosszashideig fen- állhasson, a' nélkül, hogy egyik a' másikkal összekötné magát, a' harmadik mint közös el- lentársuk legyőzésére. Bár mennyi vélemény- különbségek és pártok létezzenek is azért kez- detben valamely állodalmi községben, végre csakugyan, mint az igenlő és tagadó elv a' persa vallásban, csupán két ellentétbe fognak összpontosulni.

Igy volt a' görög birodalom két pártra szakadva; így oszlott volt a' középkorban e- gész Olaszország két pártra, a' Gvelfek és Ghi- bellinekre, 's mindenik külön olasz statusban, bármennyi előrangú családja volt is, a' pártok mégis csak két fő körül valának egyesülve. Így látjuk Florentiában a' Néri- és Bianchi, Genuá- ban a' Fregosi- és Adorni, Rómában az Or- sini- és Colonesi-pártot szemközt egymással.

Ugyanez eset tünik elő Angliában. A' mi- kor és meddig csak pártok léteztek ottan, mindig csak kettő volt, a' melly egymással vi- vott és küzdött; így a' fehér és veres rózsák korában, így a' kerekfejűk (puritanusok) és gavallérok, így most a' whigek és toryk korában.

A' whigek és toryk, gyermekei vagy in- kább utódai valának a' kerekfejűeknek és ga- valléroknek, vagy a' nép- és udvarpárinak. A' király és udvara hajdan méltán nevezettek pártnak, mert a' király és párthivei ügyök érdekében egészen azon eszközökkel éltek, mi- ket a' pártok egymás ellen még ma is használ- nak. Midőn feljül kerekedék a' király, kemé- nyen éreztette zsarnoki hatalmát, 's az ellen- pártot levőket börtönbe záratta, 's kivégez- tette. Ha pedig ellenfelei valának erősbek, ak- kor kéntelen volt engedvényeket tenni azoknak.

A' restauratio idejében, midőn II. Ká- roly trónusra lépe, mindnyájan megegyeztek

abban, a' király előjogait elismerni, 's a' whigek és toryk közt alakuló új meghasonlás, első kezdeteiben csak a' honpártnak visszázkodása vala, mellyen a' király elsőben még örvendett, azt híven, hogy az ismeretes „*divide et impera*“ elv szerint még korlátlanabban országolhatand. Később azonban olly erőhatalomra emelkedék e' pártoskodás, hogy az uralkodó és udvara a' mellett tekintelbe sem jött, 's elvégre sem egyikkel sem másikkal nem tartva, kéntelen lön most ezzel majd azzal országolni, ahoképest, a' mint az országos közvélemény egyik, vagy másik mellé nyilatkozott, a' nélkül, hogy az ő rokon- vagy ellenszenve számba jöhetett volna.

Az angol történetek különböző koraiban természetesen a' whigek és toryk is, ámbár e' nevek az újabb időkig ugyanazok maradtak, a' korszellem- és szükségekhez képest, nem csak különböző szellemtől mutatták magokat lelkesítve, hanem különböző czélokat is követtek. A' legelső whigek a' két utolsó Stuartok korában majd hévvel ragadák meg a' nép és protestans egyház pártját, mellyet a' Stuartoktól fenyegetve látának, kiűzék őket az országból, 's a' hollandi helytartónak, 's azután a' hannoveri választó fejedelemnek / adák át a' koronát.

A' parlament tekintélye és függetlensége, a' nép hatalma és méltósága, az ellenzési és ellentállhatási szabadság, a' statusépületnek alapul szolgáló szerződési viszony fejedelem és nép között, vagy mint ez elvet másként kifejezni szokták: „minden hatalom a' néptől van kölcsön véve“ — ezek valának röviden legfőbb elveik a' whigeknek.

A' toryk ellenben egybeolvaszták magokat a' Stuartok érdekeivel; barátjai voltak a' Stuartoknak és catholicus egyháznak. Csak egy kis részök adá meg magát az 1688-ki forradalomnak, 's helyeslé annak eredményeit; a' legnagyobb rész ellenszenvvel viseltetett III. Vilmos, mint szintén a' hannoveri ház iránt, 's egy kézre játszott a' száműzött Stuartokkal. „Isteni, örökös visszavehetetlen joga a' monarchának, szenvedőleges, öntagadó hódolat, semmi ellentállás, a' korona kiváltsága“ — ez volt, — ez ma is még nagyrészt az ő legfőbb hadi jelszavok. Ők a' legnagyobb ellenszenvvel és bosszankodással szóltak és szólnak a' tiszteletről, mellyet a' whigek a' közvéleménynek mutattak. E' közvéleménybe, szerintök,

sehogysem kell bizni, bitor hatalma és igényeinek erélyesen ellent kell állani, mert az irántai engedékenység, véleményök szerint, veszélybe dönti az országot.

A' kormány kötelességei, így szólnak ők, patriarchai és atyai természetűek. Tiszte mindenekfelett a' népnek erkölcsi fegyelmét tartani szeme előtt, az egész népet a' statusvallás elveiben nevelni, 's a' disszentereket mind ollybá nézni mint természetes ellenségeit. Szerintök, a' vallástól veszi a' status-hatalom a' maga eredetét, attól veszen törvényeket; ők szivesörömet látnák az angol alkotmányt ismét azon alakban, mint I. Károly idejében volt, mellyet erősen bámulnak és visszaohajtanak.

A' Stuartok megbukta 's elenyészte lassanként szembetűnő változást okozott a' pártok állásában. Mig III. Vilmos 's az első Györgyök, meddig a' Stuartok a' jacobiták és torykkal fenyegeték, inkább hajlottak a' whigekhez, 's ezeknek kedvéért a' népfölség whigszerű elvének hódoltak, majd mindinkább közeledék az udvar a' torykhoz, kik a' királyi előjogok sértettségének azon elveit, mellyeket kezdetben a' Stuartokra nézt vallottak, a' hannoveri házra is átvivék. Nem lévén többé catholicus praetendens, a' toryk egészen egybeolvadtak végre a' protestans érdekekkel; 's mig III. Vilmos idejében az ország protestans primása, 's a' többi püspököknek több mint egy harmada a' whigekkel tarta, kik magokat a' protestantismus fő védeinek nevezék, később ellenben mind inkább inkább a' torykhoz látók csatlakozni az összes protestans papságot, 's végre az újabb korban a' catholicusokat a' whigekkel sokkal bensőbb barátsági frigyben látjuk mint a' torykkal.

Szintugy szüne meg a' Stuart család kihálása után a' toryknak franciaországgali benső viszonya. A' francia forradalom, melly részt a' whig-elvek szellemében folyt, melly Franciaországból köztársaságot és végül alkotmányos monarchiát alkotta, 's melly nagy visszhatással vala a' szabadelmű eszmékre Angliában, a' torykat Franciaország legnagyobb ellenségivé tevé.

Midőn a' Stuartok kihaltával a' hannoveri ház 's az ősi parlamenti alkotmány teljesen biztosítva lön, e' biztosítottat és megmenttet magát is szemügyre venni és bírálni kezdék; a' honnan keletkezett e' parlament korszerű reformjának kérdése, melly már

a' mult század utóévein végig vonul, mellynek kifejlődése a' Napoleon elleni harcz miatt soká elhalasztaték, de végre sok küzdés, viaskodás után 1832 megoldásra talált.

Ez a' reformkérdés 's a' vele egybefüggésben álló több kérdések formáltak már utóbbi időkben a' pártküzdelmek tulajdonképi középpontját, 's mint a' régi pártok állását és jelentését megváltoztatták, úgy mellettök új pártokat is hivatnak elő. A' whigeiktől eredett természetesen a' parlament reformálásának kérdése 's buzgóan védetett általok, míg a' toryk minden újítást ellenzetek, 's az ősi alkotványhoz, annak jeles intézvényeihez szintugy, mint a' beléje csuszott visszaélésekhez, a' nemzet palladiuma gyanánt, ragaszkodtak. A' régi whigeiket méltán nevezheték alkotványosoknak (Constitutionalists), a' régi torykat pedig alkotvány-ellenieknek (anti-constitutionists). De minél inkább előn ismerve mindenektől az alkotvány 's annak üdvös volta, annál inkább elenyészék e' nevezés értelme. Alkotványosok most annyiban mindketten, a' mennyiben korlátoltatni kívánják a' királyi hatalmat, 's a' toryk és whigek ellentéte most csak annyit jelent, mint reformerek és antireformerek.

De a' whigek meghasonlának azon pont felett, mennyire terjedhet az alkotvány reformálása. Némeltyek csak a' választói jognak mérsékelt tágasbitását 's a' szembeötlő visszaélések eltörlését kívánák. Mások pedig átható, gyökeres reformot, az alkotványnak teljes újraöntését akarák, alakula tehát, egy harmadik párt, mellynek a' mult század csak magvat hordá magában, a' radical párt („the Radicals“ vagy sajjálag „the radical reformers“).

Ezen radicalok rendszerint a' whigekhez csatolják magokat 's tulajdonképi csak annak legszélsői gyanánt tarthatni őket. De a' toryk is éltek gyakran az ő szolgálatjokkal 's egyesültek velök a' whig-célok elütésére, kik a' toryk és radicaloktól, ámbár különböző okokból, egyiránt gyűlöltettek.

A' vallási pártok mindég bizonyos, meghatározott kifejezésű hitpontok felett egyesültek: bizonyos alaku istentiszteletet vesznek bé, tagjaikat már gyermekkoruktól fogva bizonyos, szigorun kimondott tanokban tanítják és nevelik, bizonyos fogadalmakat tétetnek le hiveik által és bizonyos tiszteket ruháznak rájok,

mellyeknek betöltésére kötelezik. A' vallási felekezetek tehát egymástól elszántan megkülönböztetik magokat, 's igen egyes, szilárd tömegeket is képeznek.

A' politikai pártoknál is létezik ugyan valami hasonló. Ők is az övéiket többé vagy kevésbé azon political elvekben nevelik, miket helyeseknek tartanak. Egy fiatal tory az atyja házában rendszerint torykat lát maga körül, 's véleményöket csaknem akaratlanul beszívja. A' külön pártok bizonyos elveket is állítottak fel, mellyek szerint cselekesznek, 's néha még becsületöket is zálogba vetik ezen elvek fentartására, 's némüleg kiátkozzák magok kebléből a' hitszegöket, mint a' vallási felekezetek.

Az egészét véve csakugyan nálök szabaddabb és önkéntesebb minden. A' politikában való nevelés nem olly szigoru és rendszeres, mint a' vallásban. Bármi szent legyen is az ügy: mint csupán világi ügyeket tárgyazó, csakugyan még sem tekintelik olly szentnek mint a' vallás dolga, melly jövő éltünkre is van befolyással. Midőn hát valaki a' liberalisok közül átmegy az illiberalisok sergébe, ezt nem nézik olly nagy szerencsétlenségnek, mintha valaki a' kereszténységtől elszakadna, 's p. o. zsidó vagy pogány vallásra menne át. Aztán a' vallás tárgyai, minthogy csak kevés nagy igazságait érdeklik a' szellemi világnak, sokkal egyszerűbbek, mint a' politikáé, mellyek a' jelen élet végetlen tarka és kicsinyes viszonyaival bajlódnak. Innen azon egy politikai párt nézetei, 's alosztályai különbözöbbek is mint minden vallásfelekezetek véleményei és árnyéklatai, mert szabadon nyilatkozni világi dolgok felett sokkalta elébb megengedhető, mint ollyak felett, mellyek a' léleknek örök üdvét illetik, hol minden bármi csekély eltérésnek is úgy látszik rögtön új sectát kell alapitnia. A' vallásban nincs semmi mellékes, annak minden pontja földolog. A' politikában rendszerint elég, ha a' földologra nézt meg van az egyetértés. Midőn hát a' vallásban gyakran a' pártok (secták) különfélesége nagyobb, a' politikában ellenkezőleg ugyanazon egy pártnak alosztályai számosak.

Valóban az angol pártoknak, a' toryk, a' whigek, és radicaloknak szinezetei olly nagyok hogy egész névjegyzéket kellene föltalálni, ha mindazokat jellemzeni akarnók. Csak azon árnyéklatokat czélunk itt megemlíteni, mellyekre

már is nevezeteket találtak, 's a' közéletben általánosan bevették.

A' toryk közt már a' mult század kezdete óta két coteria különböztetik meg, az ugy nevezett nagy vagy főtoryké (high tories) 's a' mérséklett toryké (moderate tories). Ataljában mind kettőnek egy volt a' célja, a' királyi előjogok sértetlensége, az egyházi kiváltságok fentartása, majd az ősi alkotvány megőrzése és semmi engedmény a' népnek számára. De némelyek, a' nagy toryk, mind ezt a' szónak legszorosb értelmében vevék, 's elveiket minden módon, még a' legerőszakosb eszközökkel is létrehozandók valának (fiat justitia, pereat mundus), míg mások, a' mérséklett toryk, nem helyeslének bármi eszközöket e' célra, sem a' tory — elveket olly szigoru jelentésben nem vevék, hanem itt ott egyes korszerű engedvényeket és reformokat nem bántak.

A' korszellem haladtával ugyan a' toryk legnagyobb része mind inkább eltért az ősi szigoru elvektől, ugy, hogy a' mostani toryk tömege, elődeikkel egybehasonlítva, mérsékeltnek fogna látszani. Mindazonáltal most is még sokan a' hajdoni tory-elvekhez szitanak, azért ma is van még szó főtoryk és tultoryk-vagy „erőszakos ultra-torykról, kik, Macaulay mondása szerint, vadságig menő szenvedélyességgel tartják fen a' tory-elmélet minden szigoru és durva elveit, 's a' kik még ma is kizárást, üldözést, kemény büntetést, száműzést, vérontást pasquillansok és demagogok ellen, a' legjobb eszközök gyanánt ajánlnak, 's népnek adandó engedvényekről mit sem akarnak hallani.

Legfontosb változás a' toryk táborában a' reformbill által történék. Dulva lön azáltal a' régi korhadtt várak (rotten borough) parlamentje, 's ezzel a' régi tory-pártnak is egész alapja. A' tory-párt 1832 majd nem egészen megsemmisültnek látszék. „The Tory party is annihilated,“ hangzott honszerte. A' reformalt parlament, melly 1832 jöve először létre, csak 187 régi toryból és 471 whig és radicalból állott. Ekkor fellépe Sir R. Peel, 's a' régi tory-párt maradványiból egy új hatalmas tory-pártot alkota, mellynek számára ő a' *conservative* nevet találá.

E' pártnak kell, a' Peel saját szavai szerint, egyesíteni mindazokat, kik az ország alap-alkotványának hódolnak 's készek a' status és egyház nagyszerű intézvényeit mostani

talpköveiken fentartani, a' nélkül csakugyan, hogy változott körülmények és korfolyam által szükségessített észszerű reformokat elleneznének.

A' reformbill egyfelől a' legmérséklettebbeknek is a' régi toryk közt a' legtöbbnek tetszett, mit csak megadni lehetett, 's mindnyájan egyezve voltak abban, hogy további reformáló lépéseknek ellent kell állni. Másfelől viszont voltak liberalisok, kik azt hitték, hogy a' reformbill elnyerésével minden ohajtásaik betöltek, 's a' reformálás mivének további haladta nem volna kívánatos. Sokan, szemlélve a' reform kíséretében a' radicalisok és chartisták nyugtalankodását, megborzadtak saját mivöktől, azért annak meggátlását 's ideigleni helytállását ohajták. A' tultoryk is kényszerül valának de facto elismerni a' reformbillt, mint szintén eldődeik Vilmos királyt 's a' hannoveri királyokat de facto elismerték volt.

Ekként alakula hát az utóbbi évek folytán a' reformbillt tetteleg elismerő 's azt legfőbb engedvény gyanánt tekintő torykból, valamint a' reformbillt ohajtásaik valahára elért szép célja gyanánt néző szabadelműiekből a' *conservative* nagy pártja, melly lassanként annyira nevedett az országban, hogy végre a' whigeket, reformereket, radicalisokat és chartistákat, mint szinte a' berzenkedő tultorykat is ledulá.

„Ezen uj *conservative*“ — így rajzolja azt egy angol író — „gunyolja mint az önfejűséget, melly ellensége minden javításnak, ugy a' könnyelműséget, melly birtokába beleunt, valamint a' gondatlanságot is, melly nyakrafőre szeret ösvényekre rohanni, melylyeket semmi tapasztalás meg nem kísértett.

A' *conservative* neve olly szerencsésen van választva, olly kiengesztelő és sokat átkaroló (a' legszabadelműbb férfiak sem tagadják, hogy a' fenállónak néminemű fentartása egyáltalában szükséges), hogy sokan az eredetileg legkülönbözőbb pártok emberei közül is az alatt egyesültek, 's most annyira divatba van jöve, hogy azt jelennen csaknem közönségesen használják a' tory név helyett. A' mint Sir R. Peel vázolta e' pártnak jellemét: „semmi észszerű javításnak nem ellenzője,“ ugy az sem a' hajdoni „tul“ — sem a' mostani „mérséklett tory“ — pártnak meg nem felel, 's bizonyos tekintetben egy uj teremtés,

melly középben áll toryk és whigek közt, 's mivel a' toryk e' néven 's annak jelentésén megnyugodtak, úgy látszik a' tory és whig párt az által jóval közelebb simult egymáshoz. Sőt némellyek szerint, nem is kellene most toryk, tultorik 's több effélékről szólni; csakugyan történik ez mégis, vannak toryk, kik a' "conservatív" kétes névről hallani sem akarnak, 's kik elszántan toryknak nevezik magokat. Egyébaránt tory és conservatív név most vegyesleg használtatnak, 's az utóbbi csaknem tulnyomóvá lett az első felett.

Angliában váltig mondhatni, hogy a' toryk összetartóbbak a' whigeknél. Mert nekik valami tisztán meghatározott van előttük, mihez tartanak, t. i. a' politcái 's egyházi szerkezet megtartása, úgy a' mint most vagyon. Közökben az evangelium, mellyre esküsznek. A' gabonatörvények, — a' kereskedési megszorítások, — a' püspöki tekintély, — az egyedáruságok, — a' párlament mostani állásában, szóval, a' status quo: ezek a' korlátok, mellyek mögé besánczolták magokat.

A' whigek ellenben, a' néppárt, melly ama nehéz munkát vette magára, az avult törvényeket félre vetni, 's helyökbe újakat állítani, már eleve nagyobb egyenetlenség magvát hordozzák keblökben.

Sokkal nehezebb megmondani, mikép kelljen a' népen segíteni, 's minő javítással lehet a' statusnak szolgálni, mint mi bizonyos pártnak, mi az aristocratáknak szolgálhasznára. A' reform ügyében szükségkép megkelle hasonlani a' whigeknek. Mig a' toryk a' status quo fentartásán mindnyájan egyesek, szükség volt a' whigeknek több véleményre szakadniok a' felett, mennyire lehessen változtatásokkal e' status quoba berontani.

Mi a' tökélyes, mi a' tökélyetlen reform, mi értődik a' választói jog kellő, mi szerentuli kiterjesztésén, mindezt nehéz szoroson meghatározni. Sokan az aristocratia befolyásának teljes megsemmítését 's minden honpolgár választó- és megválasztathatói jogának még sokkal nagyobb egyenlősítését sürgeték. A' legújabb reform szerint ugyanis a' britteknek alig harminczad része bir szavazati joggal a' parlamenti tagok választásánál 's az egész népességnek talán kétszázad része sem választható a' parlamentbe. Minthogy némellyek tulajágosan azt állítják, hogy a' statusnak minden, börtönre nem minősült polgára valamint vá-

lasztásképes, úgy választható is kell hogy legyen, lehet képzelni, milly nagy a' tér ama keskeny, a' törvények által meghatározott kör 's a' tulradicaloktól követelt választhatói határok között, 's melly különemüek a' vonalok, mellyeket e' téren húzhatni. Egyik kívánja, hogy minden polgár 35 éven kezdve választási joggal birhasson, másik úgy véli, hogy e' jogbirás a' 30ik évvel kezdődjék; a' harmadik ohajtja, hogy az, mint Amerikában már minden 21 éves polgárra ráruháztassék. Egyik a' párlament tartását csupán rövidebb időre kívánja határozni, mint most törvénynél fogva szabva van; a' másik ellenben minden három évben, a' harmadik minden évben új parlamenti ohajt. *)

Lehetetlen mindez árnyéklatokat pontig felhozni. Csakugyan közhasználatba jöttek a' reformer, radicalreformer és chartista nevek.

Reformereknek azon whigek volnának nevezhetők, kik a' reform munkáját nagy buzgalommal mozditák elő, a' jelen reformált parlamentihez egész lelkökből ragaszkodnak, 's további fejlődését e' munkának elősegíteni őszintén ohajtják, mihelyt megérett rá a' pillanat.

Radicaloknak lehetne azokat jellemzeni, kik nyilván kimondják, hogy őket az eddigi reform már most nem elégíti ki többé, 's mielőbb tovább kívánnak azzal haladni, 's mint kifejezni szokták, „teljes, igazságos és szabad képviseletet (a full, fair and free representation) sürgetnek.“

A' chartisták végül azon radicalok, kik legtöbbet követelnek, 's kik ohajtásaikat a' következő hat hires alaptételbe foglalták össze:

1) hogy minden, 21 évet betöltött fedhetetlen férfi, parlamenti tagot választható joggal birjon;

2) hogy az egész királyság 300 egyenlő népességü kerületre osztassék, mellyeknek mindenike egy tagot küldhessen a' parlamentbe.

3) hogy a' szavazás titkos golyózással történjék, minélfogva minden külső befolyás arra nézve lehetlenné tétessék;

4) hogy a' parlamenti tartása egy évet túl ne haladjon;

5) hogy minden választó legyen választ-

*) Most minden parlamenti hét évig tart.

ható is, és választási kellékül semmi vagyoni kivántassék; 's

6) hogy a' parlamenti tagok szolgálatjokért fizetessenek.

Ezen fölveket nevezik ők népchartának (the People's Charter) 's abból remélik valahára az ország javát és üdvét felvirulni.

Ezeken kívül vannak még Angliában nem kevés számú zenebonás egyének, kiknek egyetlen vágyok, a' fennállót lerombolni, a' nélkül, hogy tudnák, mit kelljen valami jobbat a' leromboltnak helyébe állítani. Az illy egyének pártját értik a' „Destructives“ név alatt. Nevezik őket physical erő embereinek is (physical force-men), mert ön céljaikat nem úgy mint mások a' lelkek izgatása és erkölcsi befolyás, hanem testi erőhatalom, szóval lázadás és pártütések által törekeshnek elérni. Sokan a' chartistákat is ezen osztályba sorozzák.

Az angol pártemberek többnyire a' status alkotmánya feletti nézeteikben a' taljában eltérnek egymástól. De olyanok is vannak sokan, kik figyelmök és működésök minden erejét az alkotmánynak csak bizonyos meghatározott főhiányaira irányozzák, kik közül némelyek ezt, mások meg amazt tűzik ki munkásságok céljául. Így lesznek aztán ama főpartoknak sok apró mellékágai. Így keletkeztek p. o. a' radicalisokból számos messzeágazott társulatok, mellyek vagy a' minden bajok fészkeire, a' parlementre 's annak reformálására, vagy az egyedáruságokra a' taljában, vagy bizonyos egyedáruságokra különösen, a' gabnatörvények vagy más kereskedelmi és közlekedési megszorításokra intézték megtámadásikat. Illy társulatok (associations) p. o. a' fővárosi parliament-reform-társulat, — a' nemzeti társulat, — a' birminghami nemzeti általános szavazat-jogi-társulat, — a' manchesteri gabnatörvény elleni társulat 'sat. Mindezek többé kevésbé kapcsolatban állnak egymással, 's részvényeseik különböző alosztályait képzik a' radical pártnak.

Aztán azt sem kell feledni, hogy minden különböző pártok közepett még sok ingtag egyének találatnak. Ugyanis minden pártnak megvan az ő szilárd bel magva: whigek vagy toryk, kik születésök és érdekek, elveik, rokonaik és ismeretségeik 's hozzá szokásnál

fogva egészen elszánt whigek vagy toryk 's úgyszólván, törzsökei és oszlopai saját pártjoknak. Immár e' bél körül sok más szellemek gyültek össze, kiknek a' politikai események fellegei és zivatarai teszik életök valóságos gőzkörét. A' pártmagvát képző férfiak az ő hiveikkel (followers), dobosaikkal (drummers), és trombitásaikkal (trumpeters) mindenestül fogva képzik a' pártnak tulajdonképi hadsergét, melly aztán nagyobb vagy kisebb gyülevész néptől kísértetik.

(Vége követk.)

Veszedelem.

Reng a' világ szerkezete?

Felfordult a' föld feneke?

Mi dolog!

Minden ide 's tova lóg,

Minden borzadozva jár,

Mi a' tatár?

Régidő kuruczvilága,

Pharao megfuladása,

Zsodoma nagy veszedelme:

Tán ismét mind előjőve?

Mint a' vadász egyórája,

Borzasztó e' percz csodája:

Durva hangok, visitások,

Falra másznak a' tojasok;

Kifőtt csontok röptülése,

Törtfazék csörömpölése,

Téjszín fellepszakadása,

Vándorol a' zsemlekása;

Átok, szitok, fohászkodás,

Majd könnyezés, majd darálás.

Benn: egy szellem zilált hajjal

Működik a' vaskalánnal,

Liszt és por tusára kelnek

Falról-falra kergetőznek;

Nyakra-főre fut a' fogó,

Ordit sántit, macska, kopó;

Mi dolog!

Minden ide 's tova lóg,

Minden arcz megváltozik

Uram fia!

Képzeld csak mi a' csoda:

A' gazdasszony h a r a g s z i k. —

Gyárfás F.

Vadaink.

A' nemesebb vadak eltűnnek mielőbb e' hazából:
Szép számmal vannak még a' vadabb nemesek.

Á r m á n y.